

500 יום למלחמה באוקראינה

תובנות ולקחים למדינת ישראל

מִשְׁגָּב • MISGAV

המכון לביטחון לאומי ולאסטרטגיה ציונית
THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY & ZIONIST STRATEGY

500 יום

למלחמה באוקראינה

תובנות ולקחים למדינת ישראל

מאת עמיתי מכון משגב
לביטחון לאומי ולאסטרטגיה ציונית

MISGAV • מ ש ג ב

המכון לביטחון לאומי ולאסטרטגיה ציונית
THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY & ZIONIST STRATEGY

מכון משגב לביטחון לאומי ולאסטרטגיה ציונית

ע"ר 580429207

רח' עם ועולמו 8 ירושלים

office@izs.org.il

נייר עמדה מס' 1

עורכים: **אשר פרדמן ודוד מ' וינברג**

עריכת לשון: **דן הלוי**

עיצוב: **סטודיו פז**

© כל הזכויות שמורות

תמוז תשפ"ג / יולי 2023

מכון משגב לביטחון לאומי ולאסטרטגיה ציונית הינו מוסד מקצועי ובלתי תלוי המקדם גישה ריאליסטית בסוגיות הביטחון הלאומי. יעד העל של המכון הוא לסייע בביסוס מדינת ישראל כמדינה יהודית, דמוקרטית, חזקה, בטוחה, ומשגשגת. בראש המכון עומד מאיר בן שבת, לשעבר היועץ לביטחון לאומי של ממשלת ישראל וראש המטה לביטחון לאומי.

ערוצי הדיגיטל של המכון

בעברית

<https://www.facebook.com/MisgavINS>

<https://twitter.com/MisgavINS>

https://t.me/misgav_zionist_strategy

באנגלית

<https://www.facebook.com/MisgavINS.en>

<https://twitter.com/MisgavINSen>

בערבית

<https://www.facebook.com/MisgavINSarabic>

<https://twitter.com/MisgavINSarabic>

תוכן עניינים

4	מבוא
5	תקצירים
7	הלקח העיקרי: חולשה מזמינה רוע!
	לקחי המלחמה באוקראינה מחדדים את ההכרעות הנדרשות בנוגע לאיראן מאיר בן שבת
9	משמעויות לישראל במישורים האסטרטגי, הביטחוני, הצבאי והמודיעיני
	במישור המדיני-אסטרטגי, איראן היא המרוויחה העיקרית מהמצב. תא"ל (מיל') יוסי קופרוסר
13	מה ניתן ללמוד מן המלחמה באוקראינה על עימות בחזית הצפון
	על ישראל לפתח מערך הגנתי והתקפי של הרום הקרוב לקרקע, כדי לקדם את פני ההתפתחות הטכנולוגית הצבאית בנושא הכטמ"מים והרחפנים התוקפים. ועוד. תא"ל (מיל') מרדכי כהנא, סרן (מיל') משה גוטמן ויאיר אנסבכר
20	מה מדינת ישראל יכולה ללמוד ממדינות אמצע אחרות
	גם מדינת ישראל צריכה להתמקד באינטרסי הליבה שלה. יוסף (יוס) רוזן
24	הכוחות למבצעים מיוחדים במלחמה באוקראינה
	המלחמה באוקראינה מוכיחה כי לא רק שלא תם עידן המבצעים והכוחות המיוחדים אלא שאדרבה, נעשה בהם שימוש רב ומגוון. יאיר אנסבכר
31	אוקראינה נסמכת על המערב, אך המערב גם מכשיל אותה
	על ישראל לחתור לפתח מקורות אספקה חדשים לאמל"ח, בשיתוף עם מדינות החולקות איתה את בעיית זמינות האמל"ח העולמית. ד"ר יצחק קליין

במלאת 500 ימים למלחמה באוקראינה, מכון משגב לביטחון לאומי ולאסטרטגיה ציונית מפרסם תובנות מרכזיות מהמלחמה עבור ישראל, ואף עבור המערב.

המלחמה באוקראינה והשלכותיה תופסות מקום בולט בסדר היום העולמי. העימות חוצה את גבולותיו המקומיים, ומהווה הלכה למעשה מאבק על הסדר העולמי החדש, המאופיין ברב-קוטביות. למלחמת רוסיה-אוקראינה פנים רבות. המלחמה הובילה לשינויים רבים במישור הבינלאומי, בין היתר בתחום המדיני, הכלכלי, הביטחוני, הטכנולוגי, הצבאי והמודיעיני.

אומנם, נכון לכתובת שורות אלו עוד מוקדם לסכם את המלחמה, אך השנה וחצי האחרונות של לחימה באירופה מספקות הזדמנות לישראל ולבעלות בריתה לנסות להפיק את הלקחים המתבקשים ממהלכה עד כה, במגוון היבטים, לרבות מבחינת אמל"ח, הענקת סיוע ביטחוני ואזרחי למדינה השרויה במלחמה מתמשכת, וההתפתחויות במאבק הכוחות הבין-מעצמתי.

מ-500 ימי הלחימה אנו לומדים כי אין לזלזל ביכולת הלחימה הרוסית ובכוח העמידה האוקראיני. המלחמה באירופה מעמידה שוב למבחן את האמל"ח המערבי אל מול האמל"ח הרוסי, בדומה לימי המלחמה הקרה. גם האמל"ח האיראני עומד למבחן, בעקבות התערבות איראן לצד רוסיה במלחמה, ומעלה שאלות רבות לישראל, גם בדבר אופן מעורבותה לטובת אחד הצדדים הלוחמים, וגם לגבי השלכותיה של המלחמה באירופה על זירות הלחימה שלה מול אויביה במזרח התיכון.

אם כך, המלחמה באוקראינה מציפה לא מעט שאלות: האם על ישראל לבחור צד בלחימה? כיצד יש להגיב למעורבותה של איראן במלחמה ולהתגייסותה הפעילה לצד רוסיה? כיצד ישראל צריכה להיערך צבאית בעקבות צמצום מאגרי האמל"ח המערביים? מה ניתן ללמוד מהמלחמה על שדה הקרב העתידי? האם הלוחמה הקונבנציונלית, כפי שבאה לידי ביטוי באוקראינה, היא כאן כדי להישאר? האם קיים חשש אמיתי לזליגה לעימות גרעיני?

קצרה היריעה מלנסות את הנושאים השונים ולתת מענה לשאלות הפתוחות, אך מסמך זה שואף לספק למקבלי ההחלטות אבני דרך להתוויית דרכה של ישראל אל מול האתגרים שהמלחמה באירופה מציבה.

מאיר בן שבת קורא לבעלת בריתה של ישראל, ארה"ב, להפיק את הלקחים המתבקשים מהמלחמה ולשנות את גישתה כלפי איראן, ומסביר בניירו כי איראן לא רק מעורבת במלחמה באוקראינה אלא אף תופסת מקום חשוב בתהליך גיבושו מחדש של ציר המדינות המתנגדות לארה"ב ולמערב. לכן, בן שבת קורא לארה"ב להכריז באופן חד וברור על מותו של "הסכם הגרעין", לקבל החלטה על חידוש הפעלת מלוא הסנקציות על איראן ("snapback") ולהציב אופציה צבאית מולה.

תא"ל (מיל') יוסי קופרווסר מדגיש כי כושר העמידה של אוקראינה אל מול המתקפות הרוסיות, המותנה בסיוע חיצוני רצוף של אמ"ח, מחדדת את החשיבות של העיקרון העומד בבסיס תפיסת הביטחון הישראלית שלפיו ישראל תגן על עצמה בכוחות עצמה, תוך שימור ומינוף הקשרים המיוחדים עם ארה"ב כמשענת אסטרטגית.

תא"ל (מיל') מרדכי כהנא, סרן (מיל') משה גוטמן ויאיר אנסבכר ממליצים לישראל ללמוד מהלחימה באוקראינה וליישם את התובנות לקראת עימות עתידי-פוטנציאלי בין ישראל לחיזבאללה, וקובעים כי על ישראל לשאוף למלחמת מחץ מהירה וקצרה, ולשם כך עליה להשקיע עוד בנטרול נשק ארטילרי תלול-מסלול, גם באופן אקטיבי. בנוסף, ישראל מוכרחה להפוך את הציבור הישראלי הרחב מנטל חסר אונים שעליו יש להגן לשותף ולמכפיל כוח לאומי. על ישראל לפתח כבר עכשיו יכולות מילוי מלאים עצמאיות, תוך היערכות למערכה ארוכה ומתמשכת (אם ישראל לא תצליח למנוע זאת). כמו כן, על ישראל לפתח מערך הגנתי והתקפי של הרום הקרוב לקרקע, כדי לקדם את פני ההתפתחות הטכנולוגית הצבאית שיש לה ביטוי רב במלחמה באוקראינה בנושא של שימושים התקפיים בכטמ"מים וברחפנים תוקפים.

יוסף (יוס) רוזן מחזק את מדיניותה הזהירה של ישראל בנוגע למלחמת רוסיה-אוקראינה, אך מדגיש את החשיבות של המשך מתן הסיוע ההומניטרי וההגנתי לאוקראינה, לצד ניהול שיח שוטף עם רוסיה בסוגיות הנוגעות לביטחון הלאומי של מדינת ישראל. עם זאת, הוא ממליץ לעדכן ולרענן את הנחות היסוד הנוגעות ליכולת ההיזק של רוסיה בסוגיות הקשורות למדינת ישראל, ולהרחיב את טווח הפעולות האפשריות ("ארגז הכלים") בהקשר של המלחמה, הן ברמה ההצהרתית והן במתן הסיוע לאוקראינה, על מנת לקדם את האינטרסים הישראליים במגוון הזירות.

יאיר אנסבכר מדגיש כי המלחמה באוקראינה מוכיחה כי לא רק שלא תם עידן המבצעים והכוחות המיוחדים, אלא שנעשה בהם שימוש רב ומגוון ויש להם תרומה אסטרטגית ואופרטיבית רבה למערכה המתמשכת. על ישראל, שהזניחה את יכולות הכומ"מ שלה בשל שינויים טכנולוגיים ותרבותיים שחלו בעולם ובעולמה, להיווכח כי שינויים אלו אינם תירוץ מספק להתנוונות בתחומים אלו שבמהלך העשורים האחרונים חלה בהם אינפלציה גלובלית.

יצחק קליין ממליץ למערב, בכלל, לסגל לעצמו מקורות אספקה צבאיים למטרות רבות ברחבי העולם, מעבר לצרכים של אוקראינה, ולישראל, בפרט, לחתור לפתח מקורות אספקה חדשים לאמל"ח, בשיתוף עם מדינות החולקות איתה אותה בעיה עולמית של זמינות אמל"ח. קליין ממליץ גם להתמיד במדיניות הנוכחית של ישראל שלא לספק לאוקראינה אמל"ח התקפי, כדי לא להגדיל את הסיכוי שסיוע רוסי לאויביה יתרום להתלקחות רב-חזיתית, זאת בזמן שרזרבות האמל"ח בעולם המערבי אינן זמינות.

הלך העיקרי: חולשה מזמינה רוע!

לקחי המלחמה באוקראינה מחדדים את ההכרעות הנדרשות
בנוגע לאיראן

מאיר בן שבת

חמישה ימים לפני שטורי השריון הרוסי דרסו את אדמת אוקראינה התקיים בגרמניה הכינוס השנתי של "ועידת מינכן לביטחון". כשרעש תופי המלחמה נשמע ברקע והמתיחות העולמית בשיאה, זעק ולדימיר זלנסקי כלפי מנהיגי נאט"ו והעולם המערבי: "למה אתם מחכים? האם העולם שכח את לקחי המאה ה-20? האם קראנו את אותם ספרי היסטוריה? איך הגענו למשבר הביטחוני החמור ביותר מאז תום המלחמה הקרה?".

בנאום תוכחה נרגש, שייתכן שנועד להיות "נאום חייו", קרא הנשיא האוקראיני לפעולה מיידית לסיכול כוונותיה של רוסיה: "אל תחכו. לאחר שההפצצות יתחילו כבר לא נזדקק לעיצומים שלכם..."

ואולם, הנאום המטלטל לא הותיר רושם על אירועי הימים שבאו אחריו. רוסיה והמערב פתחו בהתגוששות על אדמת אוקראינה. המציאות באירופה הייתה בפניהם של מי שהאמינו שבמאה ה-21 מלחמות עקובות מדם יכולות להתרחש רק בפינות נידחות של הגלובוס. מה שהיה הוא שיהיה, אמר קהלת, ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש.

המלחמה באוקראינה והשלכותיה תפסו מאז מקום מרכזי בסדר היום העולמי. גם מבעד לערפל המכסה את שמי אוקראינה אפשר היה לראות את ממדיו ההיסטוריים של האירוע. המאבק משתרע הרבה מעבר לגבולותיו הגאוגרפיים או לשותפים הפעילים בו. זהו מאבק על הסדר העולמי החדש. תוצאותיו תעצבנה את מאזני הכוח הגלובליים, את הנורמות הבינלאומיות, את אופיו ואת דמותו של העולם בעשורים הבאים.

חולשה מזמינה רוע! - זהו הלך הראשון והחשוב שצריך ללמוד (גם) ממלחמה זו. מאפייני המלחמות משתנים תדיר ומושפעים מהטכנולוגיה וההתפתחויות נוספות; לא כן הוא טבע המלחמה. המרכיב האנושי בו ממשיך להיות היסוד המשיע ביותר. מרגרט אטווד כתבה: "מלחמות פורצות מכיוון שמי שמתחילים בהן חושבים שהם יכולים לנצח". בשפה צבאית קצרה: תוחלת ותחושת מסוגלות.

קשה להעריך באיזו מידה השפיעה המדיניות האמריקנית בנוגע לאפגניסטן ובמזרח התיכון על ההתפתחויות באירופה, אך ברור כי לכל הפחות היא לא גרמה לריסון אצל מקבלי ההחלטות ברוסיה.

לקחי המלחמה באוקראינה מחדדים את ההכרעות הנדרשות בנוגע לאיראן. יהירותה של איראן וביטחונה העצמי תחת המדיניות הנוכחית של ארה"ב ואירופה המחישו את השחיקה שחלה במעמדן. כך בהתנהלותה המתריסה בתחום הגרעין: האפשרות כי העשירה אורניום לרמה של 84 אחוז, היכולת שבנתה לעבור ל-90 אחוז, ייצור האורניום המתכתי, צבירת כמויות של חומר בקיע ברמות העשרה שונות, מניעת גישתם של פקחי סבא"א לאתרים חשודים וסירוב להשיב לשאלות הפתוחות של הסוכנות, וכך בפעילותה החתרנית: חימוש והפעלה של מליציות וכוחות-פרוקסי, שכלול והרחבה של הייצור ושל הייצוא של הכטב"מים והטילים.

איראן לא רק מעורבת במלחמה באוקראינה, אלא גם תופסת מקום חשוב בתהליך גיבושו מחדש של ציר המדינות המתנגדות לארה"ב ולמערב. התגייסותה לצד מוסקבה במלחמה והעמקת שיתוף הפעולה בין המדינות נעשית במקביל להידוק קשריה עם סין, שנשיאה הביע באחרונה "תמיכה בשאיפותיה של איראן בסוגיית הגרעין".

המשטר בטהרן ממצב את עצמו כשחקן פעיל בעימות עם המחנה הדמוקרטי הליברלי שבהובלת ארצות הברית. הוא מזהה את חולשת המערב, ומנצל אותה עד תום.

איראן מסכנת את היציבות ואת השלום בעולם כולו, לא רק במזרח התיכון. לא נדרשות הוכחות נוספות באשר לכך.

למנהיגי המערב, בהובלת ארה"ב, ניתנת הזדמנות ליישם כבר עתה את לקחי המלחמה באוקראינה. עליהם להישיר מבט אל המתרחש באירופה ולקבל החלטה על שינוי הגישה בנוגע לאיראן. עליהם להניח כי מעלליו הנוכחיים של המשטר האיראני יהיו כאין וכאפס לעומת מה שהוא ירשה לעצמו לעשות אם יהיה לרשותו ארסנל של נשק גרעיני.

על ארה"ב להכריז באופן חד וברור על מותו של "הסכם הגרעין", לקבל החלטה על חידוש הפעלת מלוא הסנקציות ("snapback") ולהציב אופציה צבאית מול איראן. ניסיון העבר מלמד שרק איום צבאי אמין הביא לעצירה בתוכנית הגרעין האיראנית. אין כל הכרח שצעדים אלה יכניסו את ארה"ב למלחמה שהיא מבקשת להימנע ממנה. איראן מבינה היטב את יחסי הכוחות ורואה בסביבתה הקרובה איך נסתיימו ניסיונותיהם של מנהיגים שניסו את כוחם מול ארה"ב. לעומת זאת, בלעדי צעדים כאלה תגדל מאוד הסבירות להתרחשותה של מלחמה אזורית, שארה"ב יכולה למנוע.

עתיד הסדר העולמי מונח על הכף. את זאת מבינים היטב גם בווינגטון ובאירופה. נותר לקוות כי ימצאו את האומץ ואת המנהיגות לקבל את ההחלטות הנכונות כדי להשפיע על כך.

מאיר בן שבת הוא ראש מכון משגב לאסטרטגיה ציונית ולביטחון לאומי, בירושלים. שימש כיועץ לביטחון לאומי וראש המל"ל בשנים 2017-2021. קודם לכן כיהן כראש המרחב הדרומי וכראש האגף הארצי בשירות הביטחון הכללי.

משמעויות לישראל במישורים האסטרטגי, הביטחוני, הצבאי והמודיעיני

במישור המדיני-אסטרטגי, איראן היא המרוויחה העיקרית מהמצב

תא"ל (מיל') יוסי קופרווסר

אם אין אני לי מי לי. אוקראינה זכתה אומנם לסיוע חומרי רב, אך הישגיה התאפשרו בעיקר הודות לכוח העמידה העצמי שלה, ואף גורם מערבי לא התערב במישרין בלחימה.

בהקשר הישראלי הודגשה גם החשיבות של קיום תעשייה צבאית מתקדמת ומגוונת, הן כדי לענות על צורכי הצבא בשעת חירום והן כבסיס לייצוא ביטחוני המהווה גם מכפיל כוח מדיני וכלכלי.

ליחסים עם ארה"ב יש חשיבות אסטרטגית עליונה. ההתגייסות האמריקנית לסייע לאוקראינה הייתה חיונית להשגת היעדים המשותפים ולגיבוש חזית בינ"ל תומכת.

חשיבות מכרעת במסגור העימות הייתה לכך שאוקראינה התייצבה מהרגע הראשון בעמדת הקורבן הקיבוצי, בעל הנחישות והנכונות להקריב למען היעדים הלאומיים ובעל היכולת לעמוד איתן מול יריבו החזק לכאורה ממנו.

להנהגה מחויבת ואתוס לאומי מלכד יש משקל עצום בבניין החוסן הלאומי החיוני במלחמה, שבה באים לידי ביטוי כל המשאבים הלאומיים.

מודיעין, מודיעין, מודיעין - מחד גיסא, מתן פומבי למודיעין רגיש לעיצוב המערכה ושימוש איכותי במודיעין חשאי ובמידע שמושג מהציבור להשגת יעדים אסטרטגיים ואופרטיביים, ומאידך גיסא הפרזה בהערכת היריב והכנה כושלת של המודיעין על שדה הקרב ועל היריב, שבסיסה יהירות והעדר תרבות של דיווח אמת.

מליציות הנהנות מתמיכת המדינה, דוגמת כוח וגנר, יכולות להפוך במהירות לסכנה ליציבות המשטר.

לא תם עידן המלחמות הקונבנציונליות בין מדינות. על צה"ל לשמר יכולת לפעול גם בתרחיש כזה, אף על פי שכיום סבירות התממשות בישראל נמוכה.

נשק גרעיני הוא כלי מסוכן המאפשר לעצב את מאפייני העימות. אם יגיע נשק כזה לידי גורם לא אחראי, דוגמת איראן, הוא עלול להשתמש בו ולו באופן שפוטין עושה זאת (נפנוף ביכולת כדי להרתיע את יריביו). לפיכך מתחדד ביתר

שאת הצורך למנוע מאיראן את היכולת לייצר נשק גרעיני.

במישור המדיני-אסטרטגי, איראן היא המרוויחה העיקרית מהמצב. התלות הרוסית באמל"ח איראני והפחתת המעורבות האמריקנית באזור מאפשרים לה ולארגוני החסות שלה לחזק את מעמדה האזורי ולאמץ מדיניות מתריסה יותר מול ישראל וארה"ב. על ישראל לפעול בנחרצות להרתעת איראן ולגיוס ארה"ב והמערב למאמץ תקיף לרסנה.

רקע ועובדות

500 יום מאז פתחה רוסיה במלחמה נגד אוקראינה, המצב בשטח נראה כיציב פחות או יותר ורחוק מהכרעה, אך הפוטנציאל להיפוך מגמה איננו מבוטל. רוסיה, המתוסכלת מחוסר ההצלחה שלה בהשגת היעדים מרחיקי הלכת שהציבה לעצמה בראשית הדרך, מתקשה לבסס את הישגיה במזרח אוקראינה, ולאחר פרשת "כוח וגנר" נחשף עומק המשבר הפנימי שגרמה אוזלת היד של מערכת הביטחון הרוסית. על רקע זה ממשיכה ללוות את המערכה האפשרות שפוטין יפנה לשימוש מוגבל ביכולות הגרעיניות של רוסיה. פוטין משמר את האיום הגרעיני בדרכים מגוונות (כולל פריסת נשק גרעיני בבלארוס) ומנסה לעצב באמצעות איום זה את מאפייני הלחימה ולהגביל את הסיוע המערבי לאוקראינה.

אוקראינה, בהובלת זלנסקי, מגלה יכולת עמידה מרשימה, והציבה עצמה בעמדת הקורבן הקיבוצי הפועל בגבורה נגד מעצמת-על ויכול לה. באופן זה היא הבטיחה שהרוסים לא יוכלו להכריע אותה. מנגד, אוקראינה החלה לפעול נגד יעדים בשטח רוסיה, ולאחר תקופת הכנות ממושכת יצאה קייב למתקפת נגד שלא הובילה בשלב ראשון להישגים משמעותיים. כתוצאה מכך, הקזת הדם בשני הצדדים נמשכת.

ארה"ב וחברות ברית נאט"ו מתייצבות לימין אוקראינה באמצעות הושטת סיוע צבאי, מודיעיני וכלכלי עצום ומטילות סנקציות משמעותיות על רוסיה, אך נמנעות מהתערבות ישירה בלחימה. מעבר לסיוע הישיר לאוקראינה הן מתמקדות בהרתעת מוסקבה מהרחבת המלחמה ומשימוש בנשק גרעיני באמצעות מסכת איומים משלהן. מאזן ההרתעה ההדדי עיצב את המלחמה בגבולותיה הנוכחיים, היוצרים תסכולים לא רק בקרמלין אלא גם אצל זלנסקי, אף על פי שלאחרונה הוא זוכה לראות פריצות דרך בסוגי הסיוע הצבאי הניתן לארצו מהמערב (טילי ATACMS, פצצות מצרר, טנקים מתקדמים ועוד). גם במערב, המחויב ליעד האוקראיני של השבת רוסיה לאחר והוצאתה מאדמת אוקראינה, עומדים בתוקפם החששות מהשלכות המשך הלחימה ללא קץ, כשברקע הבחירות המתקרבות לנשיאות בארה"ב.

תובנות, לקחים והמלצות

למלחמה באוקראינה משמעויות רבות עבור ישראל במישורים האסטרטגי, הביטחוני, הצבאי והמודיעיני.

ברמה האסטרטגית, מתחדדת החשיבות של העיקרון העומד בבסיס תפיסת הביטחון הישראלית והוא כי ישראל תגן על עצמה בכוחות עצמה, תוך שימור ומינוף הקשרים המיוחדים עם ארה"ב כמשענת אסטרטגית. שימור היתרונות הצבאיים האיכותיים על סביבתנו צריך להיות לפיכך יעד ראשון במעלה עבור ישראל.

החשיבות של תובנה זו גוברת נוכח השלכות התלות שפיתחה רוסיה באספקת אמל"ח מאיראן לצורך שימור ושיפור יכולתה להפעיל אש מדויקת מנגד לעבר יעדי עומק באוקראינה. מפגש האינטרסים של רוסיה, סין ואיראן בערעור הסדר העולמי ובפגיעה במעמדה המוביל של ארה"ב, בעלת בריתה של ישראל, הוביל להתחזקות מעמדן במזה"ת, על חשבונה של וושינגטון, שצמצמה את מעורבותה באזור.

על רקע זה, ונוכח השימוש שעושה פוטין באיום הגרעיני, מזדקר שוב הצורך למנוע מאיראן את היכולת להצטייד בנשק גרעיני. זהו כלי מסוכן המאפשר לעצב את מאפייני העימות, וכאמור אם יגיע נשק כזה לידי גורם לא אחראי, דוגמת איראן, הוא עלול להשתמש בו ולו באופן שפוטין עושה זאת (נפנוף ביכולת כדי להרתיע את יריביו).

מעבר לכך, שוב מתבררת החשיבות של החוסן הלאומי כמרכיב עיקרי בעוצמה הלאומית. חוסן זה מתבסס על לכידות ושותפות גורל, אמונה בצדקת הדרך, נכונות להקרבה למען הכלל ומנהיגות.

ברמה הביטחונית, הלקח הוא שיש לבנות את הכוח גם מול תרחישים של מלחמה קונבנציונלית, גם אם סבירות התרחשותה כיום נמוכה. זאת הן כדי לשמר מוכנות והן כדי להרתיע.

לתעשייה ביטחונית מתקדמת יש בנסיבות אלה חשיבות עצומה הן כמרכיב חיוני בבניין כוח איכותי והן כגורם התורם לביצור מעמדה הבינ"ל והכלכלי של ישראל.

בהקשר הצבאי, לימוד לקחי הקרבות מצביע על חשיבות הקרב המשולב, שבו מאמצים קרקעיים, אוויריים ופעולות של כוחות מיוחדים משלימים זה את זה, ואת הקשיים הכרוכים בלחימה בשטח עירוני. המסקנות אינן מחדשות הרבה בהכרח, אך ניתן ללמוד מטכניקות פעולה ואמצעי לחימה שהופעלו.

ולבסוף, לקחים רבים עלו בהקשר של תפקיד המודיעין בלחימה ומגבלות המודיעין. המודיעין האמריקני הצליח אומנם להתריע על כוונת רוסיה לפתוח במלחמה ותרום רבות לסיכול מהלך הפתיחה הרוסי וליכולת האוקראינית לפגוע במטרות איכות רוסיות, אך מנגד נכשל בהערכת יכולותיו של הצבא הרוסי ובהבנת מדיניות הצדדים.

כלומר, המודיעין הצליח בהתמודדות עם אתגרים שהם בבחינת גילוי סוד של היריב (היערכותו, החלטות שכבר התקבלו, מיקום יעדים), אך התקשה בהערכת מציאות מתפתחת וכוונות שטרם גובשו להחלטה. מעבר לכך בלטו השימוש

המסיבי במודיעין גלוי ובחשיפה של מודיעין איכותי לעיצוב המערכה והמחדל הרוסי בכל הקשור להכנה המודיעינית של שדה הקרב, בעיקר עקב היהירות ותרבות הדיווח הבעייתית במערכת הרוסית.

תא"ל (מיל') יוסי קופרוסר כיהן כראש חטיבת המחקר באמ"ן, וכמנכ"ל המשרד לנושאים אסטרטגיים.

מה ניתן ללמוד מן המלחמה באוקראינה על עימות בחזית הצפון

על ישראל לפתח מערך הגנתי והתקפי של הרום הקרוב לקרקע, כדי לקדם את פני ההתפתחות הטכנולוגית הצבאית בנושא הכטמ"מים והרחפנים התוקפים. ועוד.

תא"ל (מיל') מרדכי כהנא,
סרן (מיל') משה גוטמן ויאיר אנסבכר

ישראל מוכרחה לשאוף למלחמת מחץ קצרה ולבנות את כוחה ואת התוכניות האופרטיביות שלה להבאת הישגים מהירים במודל של "כוח מתפרץ", קרוב ככל הניתן לתחילת מועד הלחימה.

האיום הרקטי הפך לאיום אסטרטגי. על ישראל להשקיע בנטרול נשק תלול-מסלול לא רק באופן פסיבי אלא גם באופן אקטיבי.

ישראל מוכרחה להפוך את הציבור הישראלי הרחב מנטל חסר אונים שעליו יש להגן לשותף ולמכפיל כוח לאומי בכל הקשור למלחמה עתידית, הן לגבי עימות פנימי והן למלחמה עם גורם מדיני חיצוני, תוך שימוש בבוגרי מערך המילואים, וכן שיתוף אוכלוסיות המזדהות עם ערכיה של ישראל כמדינה יהודית שאינן משרתות בצה"ל.

ההתמכרות לחימוש מדויק ואיכותי הבאה על חשבון החימוש הקלאסי הכמותי טומנת בחובה סיכון גדול. במציאות הנוכחית שבה אין לישראל אפשרות לסמוך על תספוק וסיוע מן העולם החיצוני היא מוכרחה לפתח כבר עכשיו יכולות מילוי מלאים עצמאיות תוך היערכות למערכה ארוכה ומתמשכת.

על ישראל לפתח מערך הגנתי והתקפי של הרום הקרוב לקרקע, כדי לקדם את פני ההתפתחות הטכנולוגית הצבאית בנושא הכטמ"מים והרחפנים התוקפים.

רקע ועובדות

המלחמה בין רוסיה לאוקראינה היא ככל הנראה התופעה האנושית העצומה והיקרה ביותר במאה העשרים ואחת. ניתן להפוך בה ולהפוך בה וכוליה בה.

כל ושלל המקצועות הצבאיים מן הרמה הטקטית והמיקרו-טקטית ועד לרמה האסטרטגית והאסטרטגית-רבתי מצויים בה, ורבים וטובים בעולם, במערב ובישראל כבר חוקרים אותה במשך חמש מאות הימים שחלפו מאז פרוץ. מסמך מתומצת זה אינו מתיימר ואינו יכול להחליף למידה ומחקר עמוקים של כל אחד מן ההיבטים המקצועיים הקשורים בה, ולכן הוא מבקש לבחון באופן תמציתי:

האם ניתן למצות עקרונות ותובנות יסוד מן המערכה באוקראינה ולהשליכם על ישראל ועל עימות רחב צפוי עם חיזבאללה בחזית הצפון, אם יידרש?
ברור כי המקום להשוואה וללמידה הוא מוגבל מאוד.

אוקראינה היא המדינה בעלת השטח הגדול באירופה, ושטחה הוא כמעט פי שלושים משטחה של ישראל. בנוסף, המלחמה המתחוללת בה היא מלחמה עתירת משאבים עולמיים בין מעצמות גלובליות, והצבאות המתנגשים בה כבר איבדו משאבים וחיי אדם בכמויות שעולות בכמה וכמה מונים על כל מה שאיבדה ישראל מידי אויביה בכל מלחמותיה גם יחד (!) מאז הקמתה. אך יחד עם זאת, ניתן להפיק תובנות שונות מהמתרחש.

ראשית יש להבחין בכך כי כאשר אנו מדברים על המלחמה בין רוסיה לאוקראינה אנו מדברים למעשה לא רק על מלחמה שעברה כמה שלבים עיקריים ושונים זה מזה באופן קיצוני, אלא גם על מלחמה שהצבאות הפועלים בתוכה כבר התחלפו והשתנו בעצמם כמה פעמים, גם במונחים של בניין כוח ואמצעי לחימה וגם במונחי פעולה ותו"ל. לא מוגזם יהיה לומר כי צבא רוסיה שאיים על גבולותיה החיצוניים של אוקראינה ושפלש לשטחה ב-24 בפברואר 2022 הוא צבא אחר מזה המנהל לחימה נגד אוקראינה בחזית זאפרוז'יה ובאחמוט נכון לעת כתיבת מאמר זה (תחילת יולי 2023).

המלחמה נפתחה מבחינת רוסיה כמבצע מוגבל לניצחון מהיר המבוסס על "עריפה" אסטרטגית של שלטון זלנסקי באמצעות נחיתה מוטסת רחבה בקרבת קייב בשילוב פלישת כוחות משוריינים מסיבית בשלושה צירים יבשתיים, תוך מטרה משנית של שיתוק האוכלוסייה האוקראינית והטלת "הלם ומורא" פסיכולוגיים שאמורים היו להכניע אותה. הכוחות הרוסיים לא היו ערוכים או מעוניינים להילחם נגד האוכלוסייה. מנגד, אוקראינה, שנערכה לכך מראש, ניסתה להרוויח זמן יקר כדי לגייס את כלל האוכלוסייה למאמצים הצבאיים הנדרשים לטובת מלחמת שחרור לאומית מלאה. זאת היא עשתה באמצעות קעקוע ניסיונות הפשיטה האסטרטגית שעליהם קיבלה מידע מודיעיני מערבי מקדים, ובהתאם לכך הנחת מארבים נרחבים של קבוצות קטנות ומוסוות החמושות בטילי נ"ט ונ"מ נישאי כתף שיועדו נגד שיירות הצבא הרוסיות ונגד מטוסים ומסוקים מנמיכי טוס. במקביל התרחש מהלך של גיוס "מילואים מקומיים" אד-הוק, שהפך את האוכלוסייה המקומית לפעילה ותומכת, מה שבין היתר סייע להפיכת רחובות הכפרים הצרים למלכודות-אש עבור השריון הרוסי.

כעת, כחמש מאות יום לאחר היציאה למלחמה, רוסיה מחפשת מוצא של כבוד מן המלחמה אשר גרמה לה לקורבנות עצומים בנפש, לנזקים כלכליים וצבאיים איומים, ומערערת על המשך השלטון של פוטין ללא הישגים משמעותיים נראים לעין, ואילו אוקראינה, אשר הקריבה והשקיעה את כל כולה במלחמה, מבקשת ניצחון חד-משמעי על רוסיה אשר עשוי לכלול את שחרור חצי האי קרים (שכיבושו על ידי הרוסים ב-2014 התחיל למעשה את המערכה הנוכחית), גירוש הכוחות הרוסיים משטחה של אוקראינה הריבונית העצמאית ואולי הצטרפות לנאט"ו ולחיק העולם המערבי הדמוקרטי.

תובנות ומסקנות

1. דרושה מלחמה מהירה.

הצבא הרוסי שפתח במלחמה באוקראינה תכנן לסיים את המבצע המוגבל שעליו הכריז פוטין בכמה ימים. הוא היה למעשה צבא שהציג לראווה בסוריה של שנת 2015 (ובקרים ב-2014) רק שכבת עילית דקה, טכנולוגית ומודרנית יחסית, ושאינה הוא קיווה שיוכל להשיג את הניצחון המיוחל ללא צורך להשתמש בצבא הרוסי הגדול אשר מצוי הרחק מאחור בכל מדד של איכות ושל תקינה.

כל זה הוא לקח מרכזי ראשון במעלה, שהינה אפילו מעצמה צבאית כמו רוסיה ביקשה לעצמה (בצדק רב) ניצחון צבאי מהיר מבלי לבחון את גוף צבאה המרכזי בקרב. כך, על אחת כמה וכמה ישראל, הנתונה במגבלות נרחבות הרבה יותר מרוסיה הן במדדי הכוח והמשאבים החומריים שלה והן בלגיטימציה שיש לה להפעיל כוח, מוכרחה להכין עצמה למלחמת מחץ קצרה וניצחת. לישראל אין אורך הנשימה הקיים במלחמה באוקראינה הן מבחינה צבאית והן מבחינת העורך האזרחי והכלכלי. בנוסף, הניסיון מוכיח כי על ישראל מופעלים לחצים בינלאומיים כבדים בטווחי זמן קצרים. לתובנה זו משמעות נרחבת בכל סוגיית המוכנות הצבאית הישראלית למלחמה; על ישראל לפעול בצורה של הפעלת כוח מתפרצת, ולחתור להגיע להישגים משמעותיים מהר ככל הניתן מחד גיסא, תוך פיתוח יכולת עמידה ותוכניות חליפיות גם כלפי מאמצים ארוכים יותר, במקרה של אי-השגת ניצחון בזק מאידך גיסא.

2. כמות שעושה איכות.

כישלון תוכניות המלחמה המקוריות אילץ (באיטיות קטלנית) את הצבא הרוסי לשנות את טעמו ולהשתנות. כעת הצבא הגדול נגרר פנימה בעל כורחו ונאלץ להילחם מול כוחות זריזים וחמושים בנ"ט ונ"מ מערביים ומודרניים אשר עשו בו שמות. הרוסים נאלצו לפעול בטקטיקות של הפגזה ארטילרית מסיבית מרחוק והתקדמות איטית ומאובטחת של כוחות (ולאחר מכן אף בחפירת תעלות הגנה וקווי ביצורים בסגנון מלחמת העולם הראשונה), מה שהוריד מאוד את קצב התמרון שלהם מחד גיסא, ומאידך גיסא העלה מאוד את כמות הצרכים הלוגיסטיים של צבאם הענק שהיה רחוק מאוד ממרכזי החימוש והתספוק ברוסיה, וככלל גרם להם להתבוסס מאוד בבזבז האוקראיני המדמם. מסיבות שאינן ידועות די הצורך במערב, לא הופעל חיל האוויר הרוסי הרחב לאורך המלחמה בקנה מידה גדול ומשמעותי ולא ביסס עליונות אווירית ברורה, מה שתרם לפגיעות של הכוחות הרוסיים ושיירות האספקה שלהם.

גם הצבא האוקראיני, שהיה מבוסס בתחילה על הרבה כוחות קטנים ומבוזרים, נאלץ להשתנות כמה פעמים ולרכז כוחות מתמרנים משוריינים למאמצים קרביים בחזית וגם לקלוט מגוון גדול של אמל"ח מערבי חדש שלא הכיר מן העבר לשורותיו, כדי להיות מסוגל לייצר התקפות משוריינות אפקטיביות נגד הרוסים.

בהקשר הלוגיסטי, המלחמה הוכיחה את מגבלות "דרך המלחמה המערבית החדשה", שכן המערב שסבר שתם עידן המלחמות הגדולות זנח את יכולות הייצור המסיביות של אמל"ח ועבר להתבסס במידה רבה על אמל"ח איכותי יקר ומורכב ועל חימוש מדויק (הדורש זמן רב לייצור), והזניח את מחסניו ומלאיו הצבאיים באופן כזה שלא נותרה כיום במחסניו כמות חימוש ארטילרית או אמל"ח מספקת וגם לא תהיה בזמן הנראה לעין. כמות פגזי הארטילריה שנורו על ידי הצבא האוקראיני לבדו ביום לחימה ממוצע הייתה כעשרת אלפים; זוהי כמות שרוקנה את מחסני המערב במהירות, וכיום נעשים מאמצים אדירים לנסות ולחדשה.

מנגד, התעשייה הרוסית, שמעולם לא התפרקה מנכסי הייצור ההמוני (הפשוט והזול יחסית) שלה החלה לפעול בתפוקה מלאה ולהשיב לצבא הרוסי את הציוד הצבאי הנדרש לו למרות ההפסדים הכבדים.

בהקשר של חזית הצפון, תובנה חשובה היא עליונות הכמות מול האיכות. ההתמכרות לשימוש בחימוש מונחה מדויק במבצעים מוגבלים וקטנים תוך קיצוץ יכולות רוחבי לטובת מערכים איכותיים בודדים מאפיל על הצורך והחיוניות של הנשק הכמותי הפשוט. "תרבות המבצעים המיוחדים" מהווה פיתוי להזנחה של מוכנות למערכה רחבה.² מעבר לתוכניות הצבאיות האופרטיביות, על ישראל לבנות יכולת עצמאית למילוי מלאים ויכולות ייצור של תחמושת במסגרת מירוץ החימוש העולמי שנפתח בעקבות המלחמה באוקראינה, בייחוד על רקע ההידלדלות בשוקי התחמושת הבינלאומיים.

3. "מעולם לא נאלצתי קודם לשאת עיניי לשמיים בדאגה"³ - היערכות מול איום המעופפים החדש.

תמרוני השריון של שני הצדדים היו פגיעים למדי גם לנ"ט וגם למיני חימושים מעופפים שהופיעו במלחמה הזו בממדים שהעולם לא נחשף אליהם בעבר. זאת החל מרחפנים ביתיים מאולתרים חמושים,⁴ דרך רחפני מירוץ מתאבדים ועבור לחימוש משוטט מסוגים שונים, טילים מדויקים ומל"טים תוקפים או מתאבדים מדינתיים של שלל מדינות כמו ארה"ב, גרמניה, טורקיה, צרפת ובריטניה, סין ואיראן. אומנם המלחמה הוכיחה כי אין תחליף מספק לטנק⁵ או לנגמ"ש וכלי רק"מ הופיעו בזירות השונות של שדה הקרב באוקראינה באלפים רבים והובילו לוחמים לחזית, כמו גם ביצעו אינספור משימות של הבקעה, ריסוק עמדות אויב, אבטחה ותמרון, אבל כאמור גם היו לא פעם מטרות קלות לחימושים המעופפים.

המוכנות הישראלית צריכה להיות בתפיסה רב-ממדית הכוללת את התווח של הרום הקרוב לקרקע, ובו הימצאות של חימושים דומים בידי אויביה אשר ינסו להפעיל אותם נגד כוחותיה בחזית אך גם כלפי העורף הלוגיסטי הקרוב, זאת במקביל לאיום הרקטי/טילי הנרחב הקיים זה מכבר בעורף הצבאי והאזרחי במדינת ישראל.

4. "כל הארץ חזית, כל העם צבא".

לקח נוסף הוא הגיוס העממי הנרחב שהאוקראינים השכילו לעשות כבר בימיה

הראשונים של המלחמה. כך הם לא רק הפכו המוני אזרחים ממטרד ועול המונח על כתפי המדינה (ואשר בשל רק לתלונות ולהערמת קשיים ולחץ על מקבלי ההחלטות הצבאיים והאזרחיים) לנכס צבאי ולאומי ממדרגה ראשונה.⁶ בתוך ימים השכילו האוקראינים לגייס, לחמש, לאמן ולהציב מאות אלפי (ולאחר מכן מיליוני) אזרחים בכלל ושלל תפקידי ההגנה, המל"ח (משק לשעת חירום), האספקה, ההגנ"א (הגנה אזרחית), וכמובן הלחימה בשילוב הכוחות הסדירים של צבא אוקראינה. זאת, באמצעות פעולה תודעתית פסיכולוגית שרתמה מוראלית את האוכלוסייה כולה למלחמה ולהזדהות מוחלטת עם הנרטיב שקבע זלנסקי בכוח כישורנו: "אוקראינה הטובה מותקפת על ידי רוסיה הרעה וכעת היא תילחם על אדמתה עד להסרת איום החנק הקבוע מהבריון הרוסי ועד להשגת עצמאות מלאה והצטרפות למערב הדמוקרטי והליברלי". הרוסים, מאידך גיסא, התעקשו עד שלב מאוחר מאוד במלחמה להגדיר את הנעשה באוקראינה כמבצע מוגבל ולבקש להרחיק את מה שמתרחש שם מדעת הקהל הרוסית, כביכול מדובר בדבר איזוטרי אשר אינו נוגע להם, ובשלבם מאוחרים יותר, ועם ההסלמה והקשיים שבהם נתקלו, נאלצו "להודות" בקיומו של אתגר שהולך ומתגבר.

ישראל בנויה על מודל "צבא העם", בשני היבטים: צבא החובה הסדיר ומערך המילואים, מה שמבטא מעורבות רבה של האוכלוסייה. אולם בשונה ממלחמות העבר, מלחמות העתיד צפויות להתרחש לא רק בחזית אלא גם בירי מסיבי של חימוש תלול מסלול לעורף האזרחי, מה שצפוי לפגוע ביכולתם של הכוחות הלוחמים בחזית, הן בשל פגיעה במערך הלוגיסטי והן בשל פגיעה מוראלית בעורף האזרחי. הצורך בניהול העורף הולך ותופס מקום. הקצאת עוד כוחות לניהול העורף הינה הכרחית, אך אין להסתפק בניהול האוכלוסייה תוך הסרת האחריות לגורלה ממנה, אלא לחתור לרציפות תפקודית בגישת "לעזור להם לעזור לעצמם" המקובלת בפיקוד העורף,⁷ ולהשכיל לגייס את הציבור על משאביו ויכולותיו למאמץ קיום השגרה בעורף האזרחי. בהקשר זה, מתלכדים כאן שני אירועים – תרחיש הייחוס המלחמתי יחד עם תרחיש אירועי משנה של "שומר החומות". לצורך כך מוצעת תפיסה ישנה-חדשה, שחוזרת כעת לאופנה: בנייה של "משמר לאומי אזרחי" תוך שימוש במאגרי בוגרי שירות צבאי ופטורי מילואים, במסגרת מאורגנת על בסיס יחידות וחטיבות המילואים שבהן שירתו, הן לתפקידי שיטור וביטחון מקומי והן לתפקידי סיוע אזרחי. בנוסף, יש לפעול לשילובן של אוכלוסיות שלא שירתו בצה"ל, בדגש על ארגוני מתנדבי החירום, ולהטמיע אותם בהכנות לאירוע מלחמתי ואירועי הרס בהקשר של סיוע אזרחי, שיטור וסיוע בטיפול בעורף. זאת לא רק לאירועי פנים אלא גם בעת עימות בגבולות, עם השלכות על העורף. הצורך לעורר את ההמונים ולארגן אותם לפעולה יעיל גם כשלעצמו וגם במטרה להעניק אורך נשימה לכוחות המתמרנים ולמקבלי ההחלטות. השימוש בניסיון החיים המצטבר של בוגרי המילואים עשוי לפנות כוחות ביטחון רבים למשימות ביטחוניות נדרשות, ולהביא לאפקט מוראלי משמעותי על הציבור תוך רתימתו למאמץ הניצחון.

5. איום התמ"ס והשפעותיו.

משלב מסוים (של תסכול רוסי מן המערכה) החלה הפגזה של האוכלוסייה באוקראינה הן באמצעות ירי ארטילרי והן באמצעות טילים ורקטות או מל"טים מתאבדים וסוגי חימוש מעופף. המענה האוקראיני כלל ריבוי עמדות תצפית ונ"מ מגוון, החל ממקלעים בינוניים וכבדים, דרך מערכות מונחות מכ"מ ומהירות ירי כמו הג'פארד, סוללות יירוט כטילי פטריוט ועוד.

אך בעוד שאוקראינה הינה מדינה גדולה מאוד בשטחה, ואיום התמ"ס הרוסי היה מבוזר וספורדי מאוד וממילא פחות משמעותי לגבי העומק האוקראיני, הרי שישאל הינה מדינה קטנה ובעלת צפיפות גבוהה ביותר. ירי תמ"ס למרכזי אוכלוסייה ומתקנים אסטרטגיים הינו האיום האסטרטגי שפיתחו אויביה כנגדה. כך, כמעט כל נקודה מאוימת בנשק פשוט יחסית, שכולל "קיטים" בסיסיים של יכולות GPS. הריבוי העצום של הקנים של הנשק הטקטי מהווה איום אסטרטגי על מתקנים אסטרטגיים ועל נתיבי אספקה. לכך נוסף מיעוט המתקנים האסטרטגיים והיותם משולבים בצפיפות המטרופולינית הישראלית ברצועת החוף. מתקני השאיבה של הגז, מתקני החשמל ומתקנים צבאיים מסווגים מועטים בכמותם, ולכן השפעת התמ"ס עליהם עולה דרמטית. היעדר העומק הישראלי, והמחיר הגבוה שהעורף והאוכלוסייה משלמים בכל עימות, הביאו את ישראל להתמקדות באסטרטגיה הגנתית, של פיתוח אמצעי הגנה רב-שכבתיים מתמ"ס. אך אל מול כמות רבה של חימוש, יכולות ההגנה הקיימות בישראל תהיינה ככל הנראה בלתי מספקות. בהתחשב בכך שמטרותיו של ארגון ח'זבאללה הינן תודעתיות יותר מאשר טריטוריאליות, הנשק תלול המסלול תופס מקום חשוב בסדר העדיפויות שלו.

לפיכך, ישראל איננה יכולה להרשות לעצמה להסתמך אך ורק על דיפנסיבה אווירית או על מיגון פאסיבי של האוכלוסייה, ועליה להכין תוכניות אקטיביות אופרטיביות להסרת האיום הרקטי מהר ככל האפשר, דבר שיהווה גם סיכול של אסטרטגיית האויב המרכזית.

7. בשלבים שונים של המלחמה, גם התמרון המשוריין הרוסי וגם זה האוקראיני פעלו אל מול חזיתות הגנה ערוכות היטב המלאות הן בחימוש נ"ט, הן במיקוש ומיקוש פזיר, הן בחימוש מעופף מודרני והן במכשולים פיזיים, וסבלו אבדות כבדות בחומר ובאדם. תנועה מרוכזת ולא מבוזרת, בניגוד לנוהל הקרב של טורי שריון רוסיים, הביאה לעולם את התמונות המוכרות היטב של שיירות רק"מ שלמות שרופות ומושמות. היעדר תחבולה, צפיפות וקיבעון תרמו לתקיעות הרוסית ולקיפאון במערכה.

חזית הצפון הישראלית נמצאת בשטח בעל קשיים טופוגרפיים המנקז את הכוחות באופן טבעי לצירים ספורים, ידועים ומוכרים לכוחות הלוחמים. האתגר הצבאי שישאל עומדת בפניו הוא לפעול תוך הפעלת יצירתיות, הימנעות מעשיית המובן מאליו בשטחי כינוס ובצירי התנועה, פעילות מבוזרת גאוגרפית וניצול היתרון הטופוגרפי. הביזור לא רק יאפשר לישראל למצות את כוחה

ויתרונה האיכותי בכל נקודה, אלא גם יבלבל את האויב ויסכל את זיהוי המאמצים העיקריים, מה שיאפשר לה גמישות ומיצוי המהלכים ההתקפיים.

תא"ל (מיל) מרדכי כהנא שירת כקצין איסוף קרבי ראשי ובתפקידים מבצעיים בכירים נוספים. היה ראש האגף למדיניות ביטחונית במל"ל ומנכ"ל משרד ההתיישבות. סרן (מיל) משה גוטמן הוא ע' רמ"ט אוגדה 36. יאיר אנסבכר מתמחה בתחום הכוחות למבצעים המיוחדים בעת המודרנית.

-
1. יאיר אנסבכר, הקרב על אנטונוב - החמצה אופרטיבית שהפכה לכישלון אסטרטגי, מערכות, אתר צה"ל, 28 בפברואר 2022.
 2. יאיר אנסבכר, נזקי תרבות המבצעים המיוחדים, מרכז בגין סאדאת למחקרים אסטרטגיים, 12 ביולי 2020.
 3. הציטוט מגנרל ריצ'רד קלארק, מפקד פיקוד הכוחות המיוחדים האמריקניים (SOCOM), ושימש ככותרת ההרצאה השנתית שנשא בכנס הביטחון השנתי באספן קולורדו ב־22 ביולי 2022.
 4. יאיר אנסבכר, "דע מה למעלה ממך" - התגשמות חזון הרחפן הביתי כאמל"ח משנה משחק במלחמות החדשות, מערכות, אתר צה"ל, 19 בדצמבר 2022.
 5. יאיר אנסבכר, למה אסור למכור בשום פנים ואופן את טנקי המרכבה שנותרו לנו לאוקראינה, חמש תגובות לטיעוני מערכת הביטחון, אתר נציב, מודיעין ממקורות גלויים, 21 ביוני 2023.
 6. יאיר אנסבכר, עם קשה עורף, מערכות, אתר צה"ל, 13 באפריל 2022.
 7. תורת הסיוע האזרחי, מפקדת פיקוד העורף מחלקת אוכלוסייה, מרץ 2013.

מה מדינת ישראל יכולה ללמוד ממדינות אמצע אחרות

גם מדינת ישראל צריכה להתמקד באינטרסי הליבה שלה.

יוסף (יוס) רוזן

עקרונית, מדינת ישראל צריכה לשמר את מדיניותה הזהירה כלפי מלחמת רוסיה-אוקראינה, תוך המשך מתן סיוע הומניטרי והגנתי לאוקראינה לצד ניהול שיח שוטף עם רוסיה בסוגיות הנוגעות לביטחון הלאומי של מדינת ישראל.

עם זאת, בשל חולשתה המסתמנת של רוסיה, מומלץ לעדכן ולרענן את הנחות היסוד הנוגעות ליכולת ההיזק של רוסיה בסוגיות הקשורות למדינת ישראל, ולהרחיב את טווח הפעולות האפשריות ("ארגז הכלים") בהקשר המלחמה, הן ברמה ההצהרתית והן במתן הסיוע לאוקראינה, על מנת לקדם את האינטרסים הישראליים במגוון הזירות.

רקע ועובדות

הפלישה הרוסית הנרחבת לאוקראינה אומנם יצאה לדרך בפברואר 2022, אך הסכסוך הטריטוריאלי החל שנים קודם לכן והסלים בשנת 2014 עם [סיפוח חצי האי קרים](#) והכרזה על חבלי לוגאנסק ודונייצק כאוטונומיות הנשלטות על ידי בדלנים פרו-רוסיים.

בשמונה השנים שחלפו בין סיפוח קרים לתחילת הפלישה הנרחבת של רוסיה נאבקו נשיאי אוקראינה לא רק להגן על השלמות הטריטוריאלית של אוקראינה, אלא גם לשמר עניין בינלאומי בסכסוך ולגבות מחירים מרוסיה באמצעות סנקציות כבדות. מדינות אירופה ניסו לגשר בין רוסיה לאוקראינה במסגרת [הסכמי מינסק](#), אך אלה לא הובילו לסיום הסכסוך, וככל שחלף הזמן קיבלה הקהילה הבינלאומית בהכנעה מסוימת, גם אם לא באופן רשמי, את המצב במזרח אוקראינה ובקרים כמו שהוא.

בפברואר 2022 השתנה המצב - לראשונה מאז מלחמת הבלקן השלישית בשנות ה-90 נשאבה אירופה למלחמה בשטחה, או לכל הפחות בגבולותיה. האיחוד האירופי וארה"ב הגיבו בסנקציות כבדות על רוסיה, ובהמשך גם בסיוע ביטחוני נרחב, הגנתי והתקפי, לצבא אוקראינה. רבים במערב אימצו את הנרטיב

של נשיא אוקראינה, זלנסקי, כי אוקראינה ניצבת בחיץ בין הכוחות הרודניים (רוסיה) לבין המערב הדמוקרטי והליברלי, ומכאן [שסיוע לאוקראינה משמעו הצלת הדמוקרטיה](#).

על אף העוצמה של נרטיב זה, שיקולים גאו-אסטרטגיים הם עדיין בעלי משקל גדול יותר מאשר הצורך להגן על ערכים ליברליים, והם אלה שמעצבים את היחסים הבינלאומיים. אם השניים חופפים, מה טוב; אם לא - תינתן עדיפות לאינטרסים גאו-פוליטיים. אדגים:

ארה"ב תחת ממשל ביידן הטילה שורה של סנקציות נגד רוסיה, [מספקת לאוקראינה מגוון מערכות לחימה](#) כדי לבלום את רוסיה, ופועלת מול שותפותיה בקהילייה הבינלאומית על מנת שתצטרפנה למערכה. בה בעת, אותה ארה"ב ממשיכה [לייבא נפט רוסי שזוקק במדינות שלישיות](#) - בעיקר בהודו, אך גם בסינגפור, טורקיה, מאע"מ וסין. האיחוד האירופי, הצמא לנפט הרוסי, פועל באותו אופן.

כמו כן, יש לזכור כי [מבחינת ארה"ב האיום הגדול ביותר על הסדר העולמי](#) והדמוקרטיה הגלובלית הוא סין, לא רוסיה. כיוון שכך, גם את הפעולות האמריקניות בנוגע לאוקראינה צריך לבחון בהקשר הרחב יותר, כאיתות לסין. היבט זה מתחדד אף יותר נוכח חולשתה של רוסיה בהשוואה לסין. על אף הניסיון להציג את התחרות בין המעצמות כיריבות אידאולוגית, בליבת מתיחות זו ניצב המאבק על עליונות טכנולוגית, כלכלית, צבאית והשפעה על הסדר העולמי.

יש מדינות רבות שאינן מעוניינות לקחת חלק במחנאות הבינלאומית הזו ומעדיפות לנהל מדיניות חוץ רב-ממדית, שמצד אחד מאפשרת הזדהות ערכית עם צד כזה או אחר, ומצד שני מקדמת שיתופי פעולה פרגמטיים עם כלל השחקנים. עבור מדינות אמצע רבות, ובעיקר בדרום הגלובלי, מלחמת רוסיה-אוקראינה היא מלחמה בין שני עמים לבנים שאינה נוגעת לאינטרסים המיידיים שלהם. למעשה, [מלחמה זו אפילו אינה הקונפליקט האלים ביותר](#) בעולם בשנתיים האחרונות, אך היא זוכה לסיקור רב יותר בשל מיקומה.

הודו, המתיימרת להוביל את הדרום הגלובלי, מהווה דוגמה מצוינת למדינת אמצע שמנהלת מדיניות רב-ממדית. להודו שותפות אסטרטגית רבת שנים עם רוסיה במגוון תחומים, כולל שיתוף פעולה ביטחוני נרחב. על בסיס יחסים אלה הצליחה הודו למצב עצמה כמתווכת פוטנציאלית בין רוסיה לבין אוקראינה - ראש ממשלת הודו, מודי, נפגש ושוחח עם הנשיא פוטין כדי לדחוק בו לחזור [לנתיב של שלום, דמוקרטיה ודיאלוג](#) מבלי לגנותו במפורש. הודו ממשיכה להציע את תמיכתה ככל שתידרש להפסקת המלחמה ומספקת סיוע הומניטרי לאוקראינה. על אף הגישה הניטרלית, מודי זכה בחודש שעבר לכבוד מלכים בביקורו בווינגטון, וגם הביקורת על התנהלותו מול רוסיה וכן בנוגע לשחיקת הדמוקרטיה בהודו נדחקו הצידה. מדוע? כי האינטרס הגאו-אסטרטגי המרכזי הוא בלימת סין; גם ממשל ביידן מבין ריאליסטיק ופועל בהתאם.

דוגמאות נוספות ניתן למצוא ב**קוריאנה**, שפועלת יחד עם האיחוד האירופי וארה"ב להגברת הלחץ על רוסיה, בעיקר על מנת לזכות בתמיכה בינלאומית במאמציה נגד צפון קוריאנה, אך לכאורה הביעה **הסתייגות מהעברת אמל"ח לאוקראינה**, כך לפי חשיפה של מסמכי הפנטגון. גם טורקיה מנהלת איזון עדין בין רוסיה לבין אוקראינה. מפרוץ המלחמה, **סיפקה טורקיה סיוע לאוקראינה** (כטב"מים) והגבילה את תנועת השיט של אוניות מלחמה רוסיות כדי למנוע הסלמה בים השחור. כאיזון, היא בולמת את צירופה של שוודיה לברית נאט"ו. האם טורקיה פועלת מתוך דאגה למחנה הדמוקרטי? נראה שלא. התמיכה באוקראינה לצד שימור היחסים עם רוסיה חיזקו את מעמדה כמעצמה אזורית, בדגש על הים השחור.

תובנות

למרות התחרות הבין-מעצמתית בין ארה"ב לבין סין והניסיון למתוח קו ברור בין המחנה הדמוקרטי למחנה האוטוקרטי, הבא לידי ביטוי גם בהקשר של מלחמת רוסיה-אוקראינה, שיקולים גאו-אסטרטגיים אינם כפופים לחלוקה כזו. במציאות הגאו-פוליטית המשתנה, חשוב לנהל מדיניות רב-ממדית ולפעול בראש ובראשונה מתוך דאגה לאינטרסי הליבה ולמאפיינים הייחודיים של כל מדינה.

בחירת צד - האומנם? הזדהות ערכית עם המחנה המערבי אינה סותרת קידום שיתופי פעולה פרגמטיים עם מדינות מחוץ למחנה זה. במקרה של מדינת ישראל, אין כלל שאלה של בחירת צד, כיוון שישראל שייכת למחנה המערבי והדמוקרטי, למרות הביקורת של ממשל ביידן. בדומה להודו, פרגמטיות ונכסיות בהקשרים גאו-אסטרטגיים הן שם המשחק.

המלחמה והנוכחות הרוסית באוקראינה צפויים להימשך עוד זמן רב. בשל כך, רוסיה השקועה בכך עמוקות תוסיף להיחלש, וייתכן שעבור מדינת ישראל יש בכך הזדמנות לרענן את מדיניותה וללמוד מהמודל הטורקי.

בדומה למדינות אמצע אחרות, גם מדינת ישראל צריכה להתמקד באינטרסי הליבה שלה, גם בהקשר של מלחמת רוסיה-אוקראינה: בלימת איראן; שקט תעשייתי / מרחב פעולה למדינת ישראל לפעול בזירות אחרות; ניהול סיכונים מול ארה"ב.

המלצות

עקרונית, מדינת ישראל צריכה לשמר את מדיניותה הזהירה בנוגע למלחמת רוסיה-אוקראינה, תוך המשך מתן סיוע הומניטרי והגנתי לאוקראינה לצד ניהול שיח שוטף עם רוסיה בסוגיות הנוגעות לביטחון הלאומי של מדינת ישראל.

עם זאת, בשל חולשתה המסתמנת של רוסיה מומלץ לעדכן ולרענן את הנחות היסוד הנוגעות ליכולת ההיזק של רוסיה בסוגיות הקשורות למדינת ישראל,

ולהרחיב את טווח הפעולות האפשריות בהקשר המלחמה, הן ברמה ההצהרתית והן במתן הסיוע לאוקראינה.

במקביל, על מדינת ישראל למנף טוב יותר את הסיוע שכבר ניתן לאוקראינה, על מנת לחזק את תדמיתה הבינלאומית ולהגביר את נכסיותה מול ארה"ב והאיחוד האירופי.

בה בעת, לדרוש תמורות קונקרטיות מארצות הברית, בעיקר בהקשרים של איראן, שיתוף מודיעין וטכנולוגיה עבור צעדים נוספים בהקשרי אוקראינה.

יוס רוזן ניהל בשנים 2012 – 2022 את מחלקות אירו-אסיה ואסיה במטה לביטחון לאומי.

הכוחות למבצעים מיוחדים במלחמה באוקראינה

המלחמה באוקראינה מוכיחה כי לא רק שלא תם עידן המבצעים והכוחות המיוחדים אלא שאדרבה, נעשה בהם שימוש רב ומגוון.

יאיר אנסבכר

המלחמה באוקראינה מוכיחה כי לא רק שלא תם עידן המבצעים והכוחות המיוחדים אלא שאדרבה, נעשה בהם שימוש רב ומגוון (אולי יותר מבכל מערכה אחרת בתולדות העולם), ושיש להם תרומה אסטרטגית ואופרטיבית רבה למערכה המתמשכת.

ארבעת הדברים החשובים ביותר שעלינו ללמוד מהמלחמה באוקראינה הם:

1. מערכת החבלה החשאית ("קארמה") שהאוקראינים מבצעים בעורף ובעומק השטח הרוסי באמצעות סוכנים חשאיים / לוחמי מיוחדים / חבלנים, בכיסוי אזרחי עמוק ובאימוץ העקרונות הנכונים ממנה למב"מ.

2. הפעלת צוותי קומנדו מבוזרת מאוד על ידי שני הצדדים בשלבים שונים של המלחמה, שכאשר הם מזוודים באמצעי נ"ט ונ"מ יש להם משמעות אופרטיבית מרחיקת לכת, ואימוץ המידע הרלוונטי לתוכניות האופרטיביות הצה"ליות השונות.

3. עקרונות להפעלת תמרון מפתיע ויצירתי לעומק שטח האויב בקנה מידה נרחב (חטיבה ומעלה) במציאות המודרנית רווית הסנסורים והמידע, ואימוץ המידע הרלוונטי לתוכניות האופרטיביות הצה"ליות השונות.

4. הכנת מבצעים מיוחדים בעלי פוטנציאל אסטרטגי.

רקע ועובדות

בשנת 2014 פלשו כוחות מיוחדים רוסיים בלתי מזוהים¹ לחצי האי קרים² ותפסו עמדות שולטות ברחבי חצי האי באופן שאפשר לרוסיה דה פאקטו להשתלט עליו ללא צורך בלחימה של ממש.³ "האנשים המנומסים" או "האנשים הירוקים הקטנים", כפי שהם נקראו במערב,⁴ קיבלו תמיכה מבדלנים רוסיים מקומיים, וכה הצליחו במשימתם עד כי הם העניקו למוסקבה את התחושה שבאוקראינה לא נותרה כל רוח לחימה או התנגדות.

בהמשך אותה שנה חדרה רוסיה לסוריה והדגימה לעולם כולו יכולות טכנולוגיות מתקדמות.

העולם המערבי עקב בדאגה אחרי ההתחדשות המרשימה של צבא רוסיה ושל מה שהוא כינה (בטעות) "דוקטרינת גרסימוב", המכונה על שם נאמו של רמטכ"ל צבא רוסיה⁵ אשר עסק במלחמות העתיד שבהן, כפי שהוא חזה, יהיה חלק משמעותי מאוד למלחמות מידע, שימוש בכוחות מיוחדים, סייבר, לוחמה פסיכולוגית וכוחות צבאיים בלתי מזוהים, ובשילוב כלל הגורמים והכוחות המדינתיים והחצי-מדינתיים (מה שהרוסים מכנים מלחמה היברידית⁶). למעשה, הצבא הרוסי בנה צבא עילית קטן וטכנולוגי אשר אותו הוא הציג לראווה בסוריה.⁷ הצבא הזה כלל טייסות עילית, כוחות מיוחדים,⁸ רק"מ ורכבים רובוטיים לוחמים חדשניים,⁹ המילה האחרונה בתחום הנשק, ועוד.

הצבא הקטן הזה אכן ייצג בכבוד את רוסיה וגרם למערב להאמין שהיא עודנה מעצמה צבאית מן השורה הראשונה, אלא שכפי שקורה לעיתים קרובות בהיסטוריה המניפולציה הצליחה יותר מדי, וראשי הצבא הרוסי שוכנעו בעצמם שאכן הצבא הקטן הזה מייצג נכונה גם את המצב בשאר חלקי זרועות הביטחון הנרחבות של רוסיה. כך, בתאריך 24 בפברואר 2022 פלשו גייסות רוסיה לשטח אוקראינה במטרה להפיל את השלטון בקייב באמצעות עריפה אסטרטגית של ממשל הנשיא זלנסקי הפרו-מערבי¹⁰ ולהשיב את השליטה הרוסית באוקראינה, אשר ביקשה מצידה להצטרף לנאט"ו. המערכה תוכננה על ידי הרוסים להיות מלחמת בזק הודות למה שהם תפסו כעליונות רוסית צבאית מוחצת, אך משהדבר לא קרה והאוקראינים גילו רוח התנגדות, התמדה וכוח סבל, התגלו לעולם כולו בעיות העומק הכבדות של הצבא הרוסי הכללי.¹¹

בעוד שטורי טנקים רוסיים חודרים לשטח אוקראינה מכמה כיוונים, נחתו כוחות מוטסים רוסיים בשדה התעופה אנטונוב בגוסטמל,¹² וסוכנים רוסיים אשר נשתלו מבעוד מועד בשורות הצבא והפיקוד האוקראיני נקראו להתחיל לבצע הפיכה שלטונית.¹³

אלא שבדיעבד הסתבר שהאוקראינים חיכו לרוסים וידעו על תוכניתם מבעוד מועד¹⁴ (באמצעות מודיעין בריטי ואמריקני מקדים). הנחיתה באנטונוב סוכלה, ולטורי הטנקים הרוסיים שנכנסו חיכו בשטח חוליות קומנדו אוקראיניות חמושות בטילי נ"ט מערביים מתקדמים אשר עשו בהם שמות.

בזמן כתיבת מאמר זה חלפו כחמש מאות ימים מאז שפרצה המלחמה (אשר עברה כמה שלבים: שלב הפלישה הרוסית וההגנה האוקראינית סביב קייב, שלב התמרון הרוסי הכושל לכיוון אודסה למטרת ניתוק אוקראינה ממוצא לים, שלב התקפת הנגד האוקראינית והדיפת הרוסים אל מעבר לדנייפר, שלב ההתשה ההדדי בקווי הגנה אשר מצוי בעיצומו בזמן זה), וסופה עדיין אינו נראה לעין. אך מה שכבר ברור הוא כי מדובר במלחמה בין-מעצמית (ולמעשה גם בין-גושית) נרחבת למדי אשר לא רק מוכיחה כי המלחמות הגדולות והמתועשות לא פסו מן העולם, אלא גם שהמאבק על ההגמוניה העולמית בין מדינות המערב בהובלת ארה"ב לבין המדינות והמעצמות המתנגדות לה (כמו רוסיה, סין, איראן ואחרות) מצוי בעיצומו.

תפקידם של הכוחות המיוחדים במלחמת אוקראינה עד כה (משני הצדדים):

כוחות העילית והצנחנים הרוסים הובילו את הנחיתה בשדה"ת הצבאי באנטונוב,¹⁵ והיחידות המיוחדות שחלקן פעלו בשיתוף פעולה עם יחידות המודיעין הצבאי¹⁶ וסוכנויות הביון האזרחיות¹⁷ ניסו להסתנן עוד קודם לכן בכיסוי אזרחי לאזור קריית הממשלה בקייב כדי לפגוע בצמרת הממשל, ובייחוד בזלנסקי. כידוע, המאמצים האלה נכשלו¹⁸. סוכנים שתולים של רוסיה בצמרת האוקראינית אותו וחוסלו על ידי המודיעין האוקראיני¹⁹ (כנראה בסיוע המערב), וניסיונות נואשים להחדיר סוכנים בכיסוי תוך כדי המלחמה עלו בתוהו; רובם ככולם נתגלו על ידי האוקראינים הערים לכך²⁰. עם נסיגת רוסיה מסביבות קייב הופנו היחידות המיוחדות לחשיבה ולהתארגנות מחודשת ולחיפוש משימות בעלות ערך אסטרטגי. רוב כוחות העילית נשלחו לחזיתות הלחימה השונות, ובהן נעשה בהם שימוש ככוחות חי"ר רגילים (אומנם בעלי ציוד ומוטיבציה טובים יותר),²¹ והם סבלו מאבדות כבדות מאוד²² ומשיעורי שחיקה גבוהים²³.

האבדות הקטסטרופליות שספגו הכוחות המיוחדים הרוסיים²⁴ היוו הוכחה נוספת ומעודכנת לנכונותו של הלקח ההיסטורי הוותיק מאז מלחמת העולם השנייה: הפעלת כוחות מיוחדים בלחימה רגילה בחזית שוחקת אותם מאוד ואינה מגלמת את היתרונות הטמונים בכוחות אלו.

בשלב הנוכחי של המלחמה (יוני 2023), כוחות העילית הרוסיים ממשיכים להילחם בחזיתות ולהישחק כאשר הם מנסים לעיתים מאמץ נקודתי.²⁵

מן הצד השני, אוקראינה מפעילה מתחילת המלחמה את כוחות העילית שלה בתצורת קומנדו קלאסית, כלומר באופן מבוזר מאוד ובצוותים קטנים וחמושים בנ"ט ובנ"מ נישא כתף.²⁶ צוותים אלה הם רואים וכמעט בלתי נראים בשטח, ועושים שמות ברק"מ הרוסי.²⁷ שיטה זו מזכירה מאוד את השיטה שבה פעל חיזבאללה נגד צה"ל בשנת 2006. צוותי נ"ט קטנים ומוסווים בשטח פועלים אוטונומית, ניידים בתא שטח מסוים וצדים מטרת רוסיות בולטות. תופעה מעניינת נוספת במלחמה זו היא פעולתן של היחידות המיוחדות האוקראיניות, אשר חלקן הותכו לגמרי עם ארגוני הביון האוקראינים לטובת מבצעים של חבלה אסטרטגית עמוקה בעורף ובעומק²⁸ שטח האויב.²⁹

הצלחותיהם של לוחמים אלה השפיעו רבות הן על המורל הרוסי³⁰ והאוקראיני³¹ והן על ממדים פיזיים קינטיים שונים של המלחמה.³² כך למשל בוצעה סדרה של פעולות חבלה בבסיסי חיל האוויר בחצי האי קרים,³³ דבר שאילץ את הרוסים להסיג כוחות ולשנות היערכות שם;³⁴ בוצעו התקפות נגד מאגרי דלק ותחמושת רוסיים גדולים בעורף החזית הרוסית,³⁵ דבר שמקשה מאוד על מאמץ הלחימה הרוסי. האוקראינים מנצלים כמובן הן שיתוף פעולה עם המודיעין המערבי³⁶ והן את היכולת שלהם להיטמע במרחב הרוסי ולהפעיל תאים חתרניים אשר הוכנו מראש במקומות כמו חצי האי קרים³⁷ ועיירות אוקראיניות שנכבשו³⁸.

בנוסף הפעילו שני הצדדים יחידות מיוחדות/חשאיות לטובת מבצעים מיוחדים בעלי פוטנציאל להשפעה אסטרטגית, כמו:

פעילות מיוחדת בקרבת הכור הגרעיני בזאפרוזיה (ZNPP), ניסיונות חיסול של מנהיגות בכירה צבאית ופוליטית, מבצעים נגד תשתיות אסטרטגיות כמו במקרה של סכר קחנובקה או של גשר קרץ', ועוד³⁹.

בשלב הלחימה הנוכחי ניתן לראות מאמץ מרוכז של הכוחות המיוחדים האוקראינים לפעול בשפך הדנייפר המערבי ולהפוך את אזורי הנהר לאמ"ק (אזור מוכה קומנדו) על ידי פעילות נרחבת של פטרולים שקטים באמצעות סירות נהר חמושות זעירות, מארבים בסבך משתי הגדות והקמת ביצורונים על איים זעירים לאורך הנהר. ייתכן שמטרת המהלך הינה הכנת השטח ועיצובו לצליחת הנהר כחלק ממתקפת הנגד האוקראינית המתוכננת או חסימת האזור וניתוק סביבת גשר אנטונובסקי והצד המערבי של חרסון. ככלל נעשו ניסיונות נרחבים על ידי הכוחות המיוחדים האוקראינים בפיקוד משרד המודיעין הצבאי (GUR) לפגוע בדרכי הגישה היבשתיות לחצי האי קרים; ייתכן שהדבר נעשה כחלק מתוכנית פלישה עתידית אמפיבית לחצי האי קרים, מהלך נועז שעשוי לשנות את מהלך המלחמה כולו.

המלצות

בשנים האחרונות התרגלו במערכת הביטחון הישראלית לכך שחיל האוויר מוביל בפועל את הרוב המוחלט של החיכוך הקרבי/האליים עם אויבי ישראל בעומק שטחם.

לכאורה יש בכך היגיון רב: שיקולי הדיוק, יכולת הנזק הקינטית המשמעותית, מהירות הביצוע וכמובן הביטחון הגבוה יחסית לטייסי חיל האוויר התגברו לאורך השנים על הפעילות המסורתית הקרבית של כוחות מיוחדים בשטח האויב. כך, בהדרגה, בתהליך אבולוציה צה"לי המוכר היטב למשרתי מערכת הביטחון ונשען על העיקרון "הביצועיסט שורד" (וזוכה ליוקרה על חשבון זה שאינו מבצע) הוזנחו מערכי הכוחות למבצעים המיוחדים החשאיים האלימים של ישראל. כוחות יחידות שלהם מורשת היסטורית מפוארת ושידעו בעבר לקצץ בדשא הטרור של מדינות וישויות אויב שכנות בשנות החמישים, השישים, השבעים, השמונים והתשעים של המאה העשרים מצאו עצמם ללא תעסוקה קרבית של ממש וללא חיכוך עם האויב בשטחו ונאלצו לשנות את ייעודם, למצוא או להמציא משימות ליבה חדשות או להתנוון. למציאות זו תופעות לוואי חמורות שונות שקצרה יריעה זו מלסקור ושראוי לפרט עליהן באריכות במאמר מפורט יותר. הגזרה היוצאת מן הכלל שאינה מעידה על הכלל היא גזרת איו"ש, שבה מנהל קומץ של יחידות מיוחדות ומובחרות, ובראשן הימ"מ, מערכה שוטפת נגד ארגוני טרור פלסטיניים בחיכוך גבוה ובהצלחה יתרה, ולמעשה אגב כך גם משמר באופן בלעדי את מסורת הלחימה הישראלית בעת הזו.

המלחמה באוקראינה מוכיחה כי לא רק שלא תם עידן המבצעים והכוחות

המיוחדים אלא שאדרבה, נעשה בהם שימוש רב ומגוון (אולי יותר מבכל מערכה אחרת בתולדות העולם). אומנם במקרים רבים השימוש שנעשה בהם (בייחוד בצד הרוסי) היה שגוי וגרם לשחיקה רחבה מאוד שלהם, אבל ללא כל ספק מתברר שבהקשרים מסוימים אין להם תחליף. ארבעת הדברים החשובים ביותר שעלינו ללמוד מהמלחמה באוקראינה הם:

1. מערכת החבלה החשאית ("קארמה") שהאוקראינים מבצעים בעורף ובעומק השטח הרוסי באמצעות סוכנים חשאים / לוחמים מיוחדים / חבלנים בכיסוי אזרחי עמוק.

2. הפעלת מבוזרת מאוד של צוותי קומנדו על ידי שני הצדדים בשלבים שונים של המלחמה, שכאשר הם מזוודים באמצעי נ"ט ונ"מ יש להם משמעות אופרטיבית מרחיקת לכת.

3. עקרונות להפעלת תמרון מפתיע ויצירתי לעומק שטח האויב בקנה מידה נרחב (חטיבה ומעלה) במציאות המודרנית רווית הסנסורים והמידע.

4. הכנת מבצעים מיוחדים בעלי פוטנציאל אסטרטגי.

ישראל, שהזניחה את יכולות הכומ"מ (כוחות למבצעים מיוחדים) שלה בשל שינויים טכנולוגיים ותרבותיים שחלו בעולם ובעולמה, צריכה להיווכח כי שינויים אלו אינם תירוץ מספק להתנוונות בתחומים אלו שבהם חלה במהלך העשורים האחרונים אינפלציה גלובלית (הן במערב והן במזרח).

בנוסף, כלים אלו עשויים לשמש את ישראל לא רק במתאר של מלחמה רחבה אלא גם ובעיקר בפיתוח מב"מ חדש/ישן אשר יצצה אותה על כך שהמב"מ הקיים איבד את יכולת העמימות שלו ועשוי להוות כלי עמום, חשאי, אלים וחתרני הרבה יותר ממה שקיים בידיה היום, וככזה עשוי לסייע לישראל להשיב את אימתה על אויביה מחד גיסא אך לאפשר מרחב הכחשה פוליטי וציבורי הנדרש כיום לקברניטיה מאידך גיסא.

יאיר אנסבכר מתמחה בתחום הכוחות למבצעים המיוחדים בעת המודרנית.

1 מאמר תמציתי זה אינו כולל עיסוק בתחום הנרחב הראוי למאמר נרחב ונפרד על אודות פעילותן וחשיבותן של מיליציות פרו-רוסיות שלקחו חלק משמעותי באירועים הקרביים והפוליטיים של המלחמה באוקראינה, כמו כוח וגנר או המיליציות הצ'צ'ניות של קדירוב, וכן מיליציות רוסיות/מתנדבות פרו-אוקראיניות שלחמו בעבור אוקראינה בשורות הצבא האוקראיני או עצמאית בעורף השטח הרוסי.

2 <https://www.vox.com/2014/9/3/18088560/ukraine-everything-you-need-to-know>

3 Shevchenko, Vitaly (March 11 2014). "Little green men' or 'Russian invaders'". BBC News. Archived from the original on December 29 2019. Retrieved November 18 2015

Schreck, Carl (February 26 2019). "From 'Not Us' To 'Why Hide It?': How Russia Denied Its Crimea Invasion, Then Admitted It". rferl.org. Radio Free Europe/Radio Liberty. Archived from the original on October 30 2019. Retrieved October 30 2019	4
https://foreignpolicy.com/2018/03/05/im-sorry-for-creating-the-gerasimov-doctrine	5
https://www.maarachot.idf.il/2022/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%9C%D7%90-%D7%9E%D7%9C%D7%97%D7%9E%D7%94-%D7%94%D7%99%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%93%D7%99%D7%AA-%D7%9E%D7%A6%D7%95%D7%9E%D7%A6%D7%9E%D7%AA-%D7%90%D7%9C%D7%90-%D7%9E%D7%A6%D7%91-%D7%9E%D7%9C%D7%97%D7%9E%D7%94-%D7%A7%D7%95%D7%A0%D7%A1%D7%A4%D7%98%D7%95%D7%90%D7%9C%D7%99	6
https://www.businessinsider.com/russia-is-using-syria-testing-ground-some-advanced-weapons-2017-5	7
https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/03/29/how-russian-special-forces-are-shaping-the-fight-in-syria	8
https://www.thedefensepost.com/2018/05/01/russia-syria-electronic-warfare	9
https://time.com/6171277/volodymyr-zelensky-interview-ukraine-war	10
https://taskandpurpose.com/news/russian-tanks-stuck-mud-ukraine	11
https://www.maarachot.idf.il/2022/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%94%D7%A7%D7%A8%D7%91-%D7%A2%D7%9C-%D7%90%D7%A0%D7%98%D7%95%D7%A0%D7%95%D7%91-%D7%94%D7%97%D7%9E%D7%A6%D7%94-%D7%90%D7%95%D7%A4%D7%A8%D7%98%D7%99%D7%91%D7%99%D7%AA-%D7%A9%D7%94%D7%A4%D7%9B%D7%94-%D7%9C%D7%9B%D7%99%D7%A9%D7%9C%D7%95%D7%9F-%D7%90%D7%A1%D7%98%D7%A8%D7%98%D7%92%D7%99	12
https://inews.co.uk/news/president-zelensky-survives-three-assassination-plots-tip-offs-from-russian-spies-1497651	13
https://coffeordie.com/ukrainian-retake-airport	14
https://twitter.com/200_zoka/status/1547547044792909831?t=XcofrZG8yYiGlv71zV-CQ&s=09	15
https://www.thetimes.co.uk/article/volodymyr-zelensky-russian-mercenaries-ordered-to-kill-ukraine-president-cvcksh79d	16
https://tsn.ua/ru/ukrayina/perevorot-i-narodnye-respubliki-sbu-pokazala-dopros-agenta-rf-kotoryy-hotel-zahvatit-vlast-na-zapade-ukrainy-2035042.html	17
https://www.businessinsider.com/volodymyr-zelenskyy-survived-12-assassination-attempts-says-aide-2022-3	18
https://www.foxnews.com/world/zelenskyy-demotes-ukrainian-generals-traitors	19
https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/02/zelensky-russia-ukraine-assassination-attempt-foiled	20
https://www.france24.com/en/europe/20221109-why-are-russian-elite-soldiers-serving-in-ukraine-angry	21
https://www.fourals.com/2022/09/01/war-in-ukraine-russia-has-lost-almost-1000-elite-soldiers-in-6-months	22
https://www.express.co.uk/news/world/1661388/russia-news-spetsnaz-clash-with-	23

wagner-militia-putin-ukraine-war-latest

https://www.washingtonpost.com/national-security/2023/04/14/leaked-documents-russian-spetsnaz	24
https://www.bbc.com/news/world-europe-65683374	25
https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2022/04/02/to-knock-out-russian-tanks-and-survive-ukrainian-missileers-have-learned-to-shoot-and-scoot/?sh=2840b32fb51c	26
https://www.army-technology.com/analysis/how-anti-tank-weapons-shaped-the-early-phase-of-the-ukraine-war	27
https://www.voanews.com/a/is-ukraine-conducting-a-sabotage-campaign-inside-russia-/6562476.html	28
https://twitter.com/GeromanAT/status/1557621546335846401?s=20&t=CDLWUTKGsR9PYV3tjwLSg	29
https://www.theguardian.com/world/2022/oct/09/kerch-bridge-russia-ukraine-war-crimea-putin , https://foreignpolicy.com/2022/10/10/russia-ukraine-bridge-explosion-putin-war-revenge-attack	30
https://www.vox.com/world/2022/10/8/23394176/crimea-bridge-explosion-putin-ukraine-russia	31
https://www.grid.news/story/global/2022/08/26/why-crimea-matters-ukrainian-attacks-are-frightening-russian-tourists-and-forcing-russias-army-to-change-tactics	32
https://archive.ph/ZsKf6	33
https://www.express.co.uk/news/world/1661363/Russia-Vladimir-Putin-Crimea-Ukraine-special-forces-fighter-jets-NATO-ont	34
https://sofrep.com/news/azov-special-forces-artillery-annihilates-ammo-arsenal	35
https://mronline.org/2022/10/12/exposed-before-ukraine-blew-up-kerch-bridge-british-spies-plotted-it	36
https://www.ynet.co.il/news/article/byxytkoc9	37
https://www.rfi.fr/en/international-news/20220830-ukraine-s-shadow-army-tracking-the-russian-troops?dicbo=v2-5db5c2f89aa255892f4267bc5c4926f8	38
https://www.nytimes.com/2022/10/08/world/europe/ukraine-crimea-bridge-explosion.html	39

אוקראינה נסמכת על המערב, אך המערב גם מכשיל אותה

על ישראל לחתור לפתח מקורות אספקה חדשים לאמל"ח, בשיתוף עם מדינות החולקות איתה את בעיית זמינות האמל"ח העולמית.

ד"ר יצחק קליין

על ישראל להתמיד במדיניותה הנוכחית שלא לספק לאוקראינה אמל"ח התקפי, על מנת לא להגדיל את הסיכוי שסיוע רוסי לאויביה יתרום להתלקחות רב-חזיתית בזמן שרזרבות אמל"ח בעולם המערבי אינן זמינות.

על ישראל לחתור לפתח מקורות אספקה חדשים לאמל"ח, בשיתוף עם מדינות החולקות איתה את בעיית זמינות האמל"ח העולמית. מדינות אפשריות לשת"פ זה כוללות את דרום קוריא, אוסטרליה, סינגפור, פולין, הודו ומדינות נוספות. לכל אלו יש אינטרס בכך שביטחונן לא יהיה תלוי במידת הרצינות של המדינות המרכזיות במערב להשקיע בכושר ייצור של נשק נ"ט, נ"א, מערכות נגד כתב"מים ורחפנים, חיישנים, רק"מ ואף אינטליגנציה מלאכותית. שת"פ זה עשוי לאפשר פיתוח בסיס ייצור משמעותי, בעלת רמה טכנולוגית מתאימה ובמחירים סבירים.

רקע ועובדות

מאז הפלישה הרוסית הראשונה לאוקראינה בשנת 2014, הביטחון של אוקראינה נסמך על סיוע מהמערב בתחומי הפיננסים, אמצעי לחימה, מודיעין, אימון והדרכה. הן הצורך והן ההיקף של סיוע זה גדל מאוד אחרי הפלישה הרוסית המסיבית בחודש פברואר 2022. ללא סיוע זה לא הייתה אוקראינה מסוגלת להמשיך להילחם.

עם זאת, סיוע זה גובה מחירים כבדים מאוקראינה, בשני מובנים לפחות:

הסיוע היה מספיק עד כה כדי למנוע קריסה אוקראינית מול המתקפה הרוסית, אך הוא אינו מספיק כדי לאפשר לאוקראינה לנצח. המחסור האוקראיני בנשק הנחוץ לה כדי להשיב את השטחים שרוסיה כבשה הוא בחלקו תוצאה של היסוס המערב לקבל החלטות בדבר אספקת נשק הולם לאוקראינה. ההחלטה לספק רכב קרבי כבד, כולל טנקים, לצבא אוקראינה התקבל רק בינואר השנה, כמעט שנה שלמה לאחר הפלישה הרוסית הנרחבת לאוקראינה;¹ ההחלטה לספק מטוסי קרב

מערביים, העשויים ליטול מרוסיה את היתרון האווירי, התקבלה רק לאחרונה² ואמורה להתרגם לכוח אווירי פעיל בשדה הקרב רק בעוד חודשים רבים.

מצד שני אוקראינה נמצאת תחת לחץ פוליטי כבד "להוכיח" שהיא יודעת להשתמש בנשק מערבי באופן המספק ניצחון, אף על פי שכמויות ואיכות הנשק שקיבלה אינן מספיקות לכך. התוצאה היא תופעות כגון המתקפה הכושלת האוקראינית באביב 2023. בראיון לעיתון "ושינגטון פוסט" הרמטכ"ל האוקראיני, ואלרי זלוז'ניי, מלין על כך שהמערב מאוכזב מתוצאות מתקפת הנגד האוקראינית עד כה, אף על פי שהמתקפה חסרה את עיקר המשאבים הנחוצים לה כדי להצליח - חיפוי ארטילרי, חיפוי נגד מטוסי האויב, ועליונות אווירית.³ כמובן גם חסרה לאוקראינים עדיפות מספרית בשטח.

הפלישה הרוסית הנרחבת לאוקראינה העירה את המערב - או לפחות הייתה אמורה להעיר אותו - לצורך לסגל לעצמו מקורות אספקה צבאיים למטרות רבות, מעבר לצרכים של אוקראינה: לספק נשק ותחמושת לטייוואן, המתמודדת עם איום פלישה סינית, לחמש מחדש את צבאות מערב ומרכז אירופה בעקבות האיום הצבאי המחודש מצד רוסיה, לספק רזרבה של אמל"ח לבעלי ברית נוספים של המערב כגון ישראל, ואף לחדש את מלאי הנשק והתחמושת לצבא ארה"ב, שהתדלדל מאוד בעקבות משלוחים לאוקראינה. נכון לעכשיו, המאמצים להעלות את קצב הייצור מפגר במידה רבה מאוד אחרי הצרכים. לדוגמה, עוד טרם פרוץ המלחמה באוקראינה יזמה ארה"ב תוכנית ארוכת טווח להגדיל את הייצור של סוג נשק פשוט, פגזי 155 מ"מ, מ-11,000 לחודש ל-70,000. בעקבות הפלישה החליטה גרמניה להגדיל את הייצור שלה מ-5,000 פגזים לחודש ל-20,000. מטרות אלו טרם הושגו. בינתיים גרם המחסור העולמי בפגזים לרוסים לצמצם את השימוש שלהם בפגזי ארטילריה לכ-10,000 פגזים ביום.

מאז הפלישה הרוסית הנרחבת לאוקראינה אשתקד שלחה ארה"ב כ-2,000 טילים נגד מטוסים מסוג "סטינגר" לאוקראינה; בחודש מאי אשתקד הזמין צבא ארה"ב מהיצרן, חברת רייט'יאון, 1,700 טילים נוספים, אך אלה אינם אמורים להיות מוכנים לפני שנת 2026. לפני ימים מספר דיווחה החברה המייצרת כי פתיחה מחדש של פס הייצור לטילים אלה תארך עוד 30 חודש מהיום, כמעט 4 שנים לאחר הפלישה הרוסית הנרחבת לאוקראינה.⁴ ארה"ב הוסיפה לתקציב רכישת האמל"ח לשנת התקציב 2024 כ-5.8 מיליארד דולר,⁵ גידול של כ-24% בלבד מעל מה שהיה מתוכנן במקור, ופחות מאחוז מתקציב הביטחון הכולל. דו"ח של ה-Center for Strategic and International Studies מתחילת שנה זו קובע:

The U.S. defense industrial base is not adequately prepared for the competitive security environment that now exists. It is currently operating in a tempo better suited to a peacetime environment. In a major regional conflict – such as a war with China in the Taiwan Strait... the United States would likely run out of some munitions – such as long-range, precision-guided munitions – in less than one week (ההדגשה במקור) ... [S]ome U.S. programs and regulations such as the U.S. foreign military sales... are outdated for a wartime environment and [the]

need to deliver weapons systems to key allies and partners.⁶

המשפט האחרון רלוונטי במיוחד לישראל. בהקשר זה חשוב לציין כי כחלק מהמאמץ לספק אמל"ח לאוקראינה רוקנה ארה"ב הרבה מאוד נשק ותחמושת ממאגריה בישראל.⁷

המצב באירופה אינו טוב יותר. מדינות אירופה הגדילו את תקציבי הביטחון שלהן (מעט), והתחייבו לספק לאוקראינה מיליוני פגזים עד מרץ 2024, אך בינתיים תקציבים ממשלתיים אינם מיתרגמים לחוזים חתומים עם יצרני נשק.⁸

תובנות

המעבר טרם הפגין את הנחישות והמחויבות הנדרשות כדי ליצור את האמל"ח שאוקראינה זקוקה לו על מנת שתהיה אפשרות לסיים את המלחמה בניצחון. מעבר לכך, לא נראה כי מדינות המערב מגיבות לצרכים החדשים שהתגלו מאז הפלישה הרוסית הנרחבת לאוקראינה ברצינות ובנחישות הנדרשות.

הירידה בזמינות רזרבות אמל"ח בעולם המערבי מאתגרת את ישראל במיוחד. שלא כמו רוב המדינות המסייעות לאוקראינה, ישראל מתמודדת באופן תדיר עם איום צבאי שוטף ורב-זירתי. כל אחת מזירות אלו, או כולן יחד, יכולות להסלים למלחמה גדולה בהתראה קצרה. רוסיה יכולה למלא תפקיד חשוב באספקת מודיעין ונשק מתקדם ליריביה של ישראל בזירות אלו. ישראל היא אחת המדינות שביטחונן נשחק בעקיפין בעקבות הפלישה הרוסית הנרחבת לאוקראינה, שכן היא תלויה באספקה רחבה ושוטפת של אמל"ח זר, בעיקר מארה"ב, ובייחוד במקרה של הסלמה. כמו כל בעלי הברית של ארה"ב, ישראל סובלת מכך שמאגרי האמל"ח האמריקנים מתרוקנים.

קל יחסית למדינות שאינן מתמודדות עם איום ביטחוני אקטיבי לדרוש מישראל להפר את עמדתה הניטרלית העדינה במלחמת רוסיה-אוקראינה ולספק לאוקראינה נשק התקפי. מדינות אלו אינן נדרשות להתמודד עם השלכות אפשריות בצורת הסלמה למלחמה כוללת בכל החזיתות. בנוסף, קשה להתעלם מכך כי נתוני תוצר האמל"ח מצביעים על כך שמדינות אלו דורשות מישראל מחויבות הרבה יותר עמוקה ומשמעותית מאשר אותן מדינות עצמן אימצו.

המלצות

על ישראל להתמיד במדיניות הנוכחית שלה שלא לספק לאוקראינה אמל"ח התקפי, כדי לא להגדיל את הסיכוי שסיוע רוסי לאויביה יתרום להתלקחות רב-חזיתית בזמן שרזרבות האמל"ח בעולם המערבי אינן זמינות. מותר לישראל לטעון כנגד מדינות הדורשות ממנה לסטות ממדיניותה עד כה, "כשאנחנו נראה שאתם באמת רציניים בהתמודדות מול איומים גלובליים על העולם החופשי, כולל אספקת הצרכים שלנו בין יתר המדינות שקשרו את גורלן למערב, נהיה הרבה יותר חופשיים לפעול כפי שאתם דורשים".

על ישראל לחתור לפתח מקורות אספקה חדשים לאמל"ח, בשיתוף עם מדינות החולקות איתה את בעיית זמינות האמל"ח העולמית. בעיית ישראל עם זמינות אמל"ח אינה ייחודית לה, אף על פי שהשלכות עבודה עשויות להיות חמורות במיוחד. מדינות כמו דרום קוריאנה, אוסטרליה, סינגפור, פולין ואף הודו עשויות לסבול בטווח הבינוני ממגבלה זאת. כל אלו מדינות מתועשות עם תעשיות צבאיות לא מבוטלות, ולכולן יש אינטרס בכך שביטחונן לא יהיה תלוי במידת הרצינות של המדינות המרכזיות במערב להשקיע בכושר ייצור של נשק נ"ט, נ"א, מערכות נגד כתב"מים ורחפנים, חיישנים, רק"מ ואף אינטליגנציה מלאכותית. רצוי מאוד לפתח שיתוף פעולה בינלאומי בין מדינות אלו כדי ליצור בסיס ייצור משמעותי, בעל רמה טכנולוגית מתאימה ובמחירים סבירים, כך שכל המשתתפים יהיו רשאים למשוך מבסיס הייצור של כולם במידת הצורך. זאת ללא צורך להיות תלויים בקצב הייצור - או בהיסוסי המדיניות - של מדינות המערב המובילות.

ד"ר יצחק קליין למד ולימד מדעי המדינה באוניברסיטאות הרווארד ובר-אילן.

- 1 Frank Jordans, Kirsten Greishaber and Samya Kullab, "US, Germany to send Advanced Tanks to Aid Ukrainian War Effort", AP, Jan 25 2023, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-german-tanks-435da221bf452a8aae9d2e58d23acae>
- 2 Zeke Miller, Foster Klug and Adam Schrek, "G7 Ends with Ukraine in Focus as Zelenskii Meets World Leaders", AP, May 21 2023, <https://apnews.com/article/g7-japan-hiroshima-ukraine-biden-zelenskyy-kishida-59b037197eef2d36cbb882f0378ac99>
- 3 Isabella Khurshudyan, "Ukraine's Top General, Valery Zaluzhny, Wants Shells, Planes and Patience", Washington Post, June 30 2023, <https://www.washingtonpost.com/world/2023/06/30/valery-zaluzhny-ukraine-general-interview>
- 4 Marcus Weisberger, "Raytheon Calls in Retirees to Help Restart Stinger Missile Production", Defense One, June 28 2023, <https://www.defenseone.com/business/2023/06/raytheon-calls-retirees-help-restart-stinger-missile-production/388067>
- 5 David Vergun, "Emphasis in DoD 2024 Budget Includes Munitions", DoD News, U.S. Department of Defense, March 15 2023, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3330612/emphasis-in-dod-2024-budget-includes-munitions>
- 6 Seth G. Jones, "Empty Bins in a Wartime Environment: The Challenge to the US Defense Industrial Base", CSIS, January 2023, <https://www.csis.org/analysis/empty-bins-wartime-environment-challenge-us-defense-industrial-base>
- 7 Eric Schmitt et al., "Pentagon Sends U.S. Arms Stored in Israel to Ukraine", New York Times, Jan. 17 2023, <https://www.nytimes.com/2023/01/17/us/politics/ukraine-israel-weapons.html>
- 8 Laura Kayali, Lili Bayer and Joshua Posaner, "Europe's Military Buildup: More Talk than Action", Politico Europe, June 14 2023, <https://www.politico.eu/article/europe-military-industry-defense-buildup-war>